

УДК 657:330

Панченко О.М.,
канд. екон. наук, доц. кафедри обліку і оподаткування,
Шелудько Д.В.,
Запорізький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСТИНІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. У сучасних умовах інноваційна діяльність є необхідним підґрунтям підвищення конкурентоспроможності та загальної ефективності підприємства. Інновації та інноваційна діяльність є необхідною складовою процесу забезпечення успішного, довготривалого та стійкого функціонування підприємства, однією з фундаментальних складових ефективної стратегії та важливим інструментом забезпечення конкурентних переваг [1, с. 322]. Ефективне управління інноваційною діяльністю підприємства потребує створення та надійного функціонування обліково-аналітичного забезпечення, основу організації якого складає облікова політика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблем організації та ведення обліку інноваційної діяльності на підприємстві займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: І. Волошин, В. Гик, Л. Гнилицька, Н. Гришко, О. Грицай, Н. Гуріна, Д. Дідух, В. Жук, О. Кантаєва, О. Ковальова, О. Левицька, Н. Ліба, І. Мельничук, Л. Перекрестова, А. Пилипенко, І. Садовська, Р. Сазонов, Л. Шатковська, В. Чиж, Є. Яламова та інші.

Аналіз вивчених джерел засвідчує, що питання формування облікової політики в частині інноваційної діяльності підприємства залишається недостатньо розкритим, тобто потребує подальших наукових розвідок.

Постановка завдання. Метою статті є розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо формування облікової політики в частині інноваційної діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативне визначення поняття «облікова політика» наведено у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», згідно з яким облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності [2].

На підставі фінансової звітності зовнішні користувачі приймають управлінські рішення. Зважаючи на це, ці принципи, методи та процедури облікової політики підлягають обов'язковому розкриттю у Примітках до річної фінансової звітності. Але зміст облікової політики не обмежується певним обов'язковим колом завдань стосовно формування статей фінансової звітності.

Облікова політика – це один з ключових інструментів забезпечення обліковою інформацією всього управлінського процесу, а не лише питань складання фінансової звітності, вона охоплює всю систему обліку на підприємстві включно з організаційно-управлінськими та податковими обліковими аспектами.

Сформована облікова політика є відображенням ідеології економіки підприємства на поточний рік, його обліковою конституцією, яка передбачає права і обов'язки системи обліку з приводу формування інформаційних ресурсів для менеджерів [3, с. 10].

Облікова політика є невід'ємною частиною цілісної системи бухгалтерського обліку підприємства, який функціонально поділяють на фінансовий та управлінський (внутрішньогосподарський) облік. Облікова політика є методологічними рамками, якими має бути підпорядковано ведення всього облікового процесу стосовно всіх видів діяльності підприємства, в тому числі і інноваційної.

Слід зазначити, що у національному законодавстві відсутні нормативно затверджені методичні рекомендації щодо організації та ведення обліку інноваційної діяльності. Виходячи з цього, спочатку стисло розглянемо об'єкти обліку інноваційної діяльності з метою визначення їх характеристик, які мають бути взяті за основу при формуванні облікової політики підприємства.

Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність», інноваційна діяльність - це діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень [4].

Інноваційна діяльність підприємства характеризується отриманими результатами і понесеними витратами, які мають кількісну та фінансову оцінку. Нововведенням притаманні не тільки матеріально-речовинні, а й інформаційно-інтелектуальні прояви, з якими споріднені наукоємність та унікальність інновацій [5].

Отже, інноваційна діяльність - це складна сукупність різноманітних специфічних господарських процесів, пов'язаних зі створенням, використанням та комерціалізацією наукових досліджень і розробок на підприємстві, відокремлена від інших видів діяльності за певними ознаками,

обумовленими феноменом інновації. Отже, організація та ведення обліку інноваційної діяльності, зокрема формування облікової політики, має здійснюватися з урахуванням цих особливостей.

В економічній літературі наводиться безліч визначень інновацій, які характеризують різні сторони цього складного та багатогранного явища. У сучасному загальному розумінні «інновація» - це об'єкти впровадження чи процес, що веде до появи чогось нового - новації.

Інновація як явище не є чимось гомогенним за економічною природою та рівнозначним у плані корисності свого впровадження. Інновації відрізняються між собою за кількісними і якісними параметрами. Інноваціями можуть виступати як фундаментальні прориви, здобутки прикладної науки, так і створення примітивного приладу, який на певному технологічному етапі підвищує ефективність виробництва.

Разом з тим, можна визначити наступні загальні ознаки інновації:

- по-перше, це ідея, продукт, технологія тощо, які є новими, невідомими до цього часу, тобто інновація має таку ознаку, як новизна;

- по-друге, це те, що сприяє якісному розвитку промислового підприємства, сприяє підвищенню його загальній конкурентоспроможності;

- по третє, це те, що приносить прибуток, має комерційну цінність.

Вважаємо, що саме за цими ознаками можна відокремити на підприємстві сферу інноваційної діяльності від інших.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» [4] наведені наступні типи інновацій: технології, продукція, послуги, організаційно-технічні рішення (стосовно виробничої, адміністративної, комерційної, соціальної та інших сфер діяльності підприємства). У Міжнародному стандарті «Керівництво Осло. Рекомендації щодо збору та аналізу даних стосовно інновацій» [6] виділено чотири типи інновацій - продуктові, процесові, організаційні й маркетингові.

Отже, об'єктом бухгалтерського обліку інноваційної діяльності є не тільки створений інноваційний продукт у товарній формі або у вигляді послуги, а й діяльність з його виробництва, організації впровадження та збуту.

Основним джерелом інформації на підприємстві є дані фінансового обліку, при цьому облікова інформація, яка стосується інновацій, повинна формуватись відповідно до вимог діючих стандартів обліку та нормативно-правових актів щодо здійснення інноваційного процесу [7].

Для формування облікової політики необхідно визначити об'єкти обліку інноваційної діяльності для відображення у звітності: активи; зобов'язання; капітал; доходи; витрати; фінансові результати. Також загальним об'єктом бухгалтерського обліку на підприємстві є господарська діяльність, тобто всі господарські процеси, які забезпечують рух майна і його джерел з метою отримання прибутку.

Влучною вважаємо думку Л. В. Перекрестової, яка констатує «...інноваційна діяльність – частина операційної, інвестиційної і фінансової діяльності організації, пов'язана з розробкою, впровадженням, освоєнням і комерціалізацією нововведень (інновацій)» [8, с. 109].

Виходячи з наведеного розподілу об'єктів бухгалтерського обліку, сутності інноваційної діяльності, визначення інноваційної діяльності та типів інновацій, наведених у нормативних документах, об'єкти обліку інноваційної діяльності доцільно представити у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Об'єкти обліку інноваційної діяльності

Вид об'єкта обліку	Об'єкт обліку інноваційної діяльності
1	2
Активи (господарські засоби)	<ul style="list-style-type: none"> – основні засоби, задіяні у виробництві інноваційних продуктів; – нематеріальні активи (нові знання та інтелектуальні продукти); – капітальні інвестиції на споруди й обладнання для виконання НДР, створення умов виробництва інноваційної продукції; – фінансові інвестиції в капітал інноваційних підприємств; – виробничі запаси та МШП для виробництва інноваційної продукції; – інноваційна товарна продукція.
Джерела утворення господарських засобів	<ul style="list-style-type: none"> – власні кошти (прибуток, резерви, забезпечення); – цільове фінансування за рахунок коштів державного бюджету; – цільове фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів; – цільове фінансування за рахунок коштів венчурних фондів; – кошти вітчизняних інвесторів; – кошти іноземних інвесторів; – кредити та позики: <ul style="list-style-type: none"> – з них на пільгових умовах; – кошти з інших джерел.

продовження табл. 1

1	2
Господарські процеси	– фундаментальні дослідження; – прикладні дослідження; – розробка; – освоєння; – промислове виробництво інноваційної продукції; – маркетинг; – збут інноваційної продукції та послуг.
Доходи	– доходи від реалізації інноваційної продукції (послуг); – доходи у вигляді дивідендів від участі в капіталі інноваційних підприємств; – доходи у вигляді роялті; – доходи від продажу ліценцій, торговельних марок, авторських прав тощо.
Витрати	– поточні витрати на дослідження та розробки; – поточні витрати операційної діяльності, пов'язані з виробництвом та збутом інноваційної продукції (послуг); – капітальні витрати на дослідження та розробки; – фінансові витрати.
Результати діяльності	– прибуток; – збиток; – соціальний ефект.

Джерело: авторська розробка

Як видно з даних табл. 1, склад об'єктів обліку інноваційної діяльності багатомірний та розгалужений. Інноваційна діяльність повинна знаходити своє відображення в бухгалтерському обліку у всьому своєму різноманітті.

Облікова політика у частині інноваційної діяльності має включати організаційні, методичні та технічні аспекти обліку щодо матеріальних, трудових, фінансових ресурси, які забезпечують інноваційну діяльність, витрати на дослідження і розробки, на виробництво нової продукції, капітальні витрати, поточні витрати, кількісні та якісні параметри цієї продукції, доходи, фінансові результати (рис. 1).

Рис. 1. Завдання облікової політики у частині інноваційної діяльності підприємства

Джерело: авторська розробка

Обрання конкретних альтернатив серед облікових принципів, методів і процедур облікової політики в частині інноваційної діяльності обумовлюється ціллю та завданнями управління стратегічним розвитком й конкурентоспроможністю підприємства.

Кожен об'єкт обліку інноваційної діяльності має бути відокремлений в обліку за допомогою такого облікового інструменту, як формування робочого плану рахунків. Робочий план рахунків у частині інноваційної діяльності має визначати загальну структуру інформації, що формується в системі бухгалтерського обліку стосовно об'єктів обліку інноваційної діяльності, відповідно до особливостей функціонування підприємства.

Для удосконалення організації та ведення обліку інноваційної діяльності на підприємстві вважаємо за доцільне у робочому плані рахунків відокремлювати активи, пасиви, доходи, витрати та фінансові результати, пов'язані з інноваційною діяльністю стосовно розробки нових продуктів (послуг), удосконаленням вже існуючих продуктів, від інших видів діяльності, зокрема, виробництва типових (стандартних) видів продукції (послуг).

Вважаємо, що формування робочого плану рахунків у частині інноваційної діяльності має відбуватися на засадах відокремлення центрів відповідальності за витратами та доходами інноваційної діяльності від інших видів діяльності з урахуванням особливостей кожного окремого етапу інноваційного циклу від розробки ідеї до реалізації готового продукту.

Слід зазначити, що згідно з діючим законодавством інноваційним підприємством визнається підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний період є інноваційні продукти і (або) інноваційна продукція. Отже, крім збільшення аналітичної наповненості та гнучкості, облік інноваційної діяльності за допомогою впровадження спеціальних субрахунків сприятиме визначенню підприємства як інноваційного, у разі потреби.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Облікова політика у частині інноваційної діяльності – це не просто сукупність принципів, методів та процедур з метою формування звітності. Вона є ключовим інструментом забезпечення обліковою інформацією всього управлінського процесу забезпечення стратегічного розвитку підприємства на інноваційних засадах.

2. Для формування облікової політики необхідно визначити об'єкти обліку інноваційної діяльності для відображення у звітності. Облікова політика у частині інноваційної діяльності має включати організаційні, методичні та технічні аспекти фінансового, управлінського та податкового обліку всіх об'єктів інноваційної діяльності.

3. Для відокремлення в обліку активів, пасивів, доходів, витрат та фінансових результатів, пов'язаних з інноваційною діяльністю, від інших видів діяльності доцільно у робочому плані рахунків створювати спеціальні субрахунки відповідно до особливостей функціонування підприємства. Формування робочого плану рахунків у частині інноваційної діяльності має відбуватися на засадах відокремлення центрів відповідальності за витратами та доходами інноваційної діяльності з урахуванням особливостей кожного окремого етапу інноваційного циклу від розробки ідеї до реалізації готового продукту.

Бібліографічний список

1. Смоленюк П. Аналіз ефективності інноваційної діяльності підприємств / П. Смоленюк // Економічний аналіз. – 2010. – № 5. – С. 332-336.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти) / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 422 с.
4. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
5. Маляревский Ю.Д. Проблема оценки информационно-интеллектуальных аспектов деятельности предприятий инновационного типа развития / Ю.Д. Маляревский, С.В. Лабунская, Н.В. Курган // Бизнес Информ. – 2007. – № 8. – С. 17-27.
6. Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd edition. A Joint Publication of OECD and Eurostat. OECD/EC, 2005 (Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. Совместная публикация ОЭСР и Евростата / [пер. на рус. яз.]. – [3-е изд.]. - М. : ГУ «Центр исследований и статистики науки», 2006. - 192 с.).
7. Крупка Я.Д. Облік інвестицій : [монографія] / Я.Д. Крупка. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 302 с.
8. Перекрестова Л.В. Раскрытие информации об инновационной деятельности организации в соответствии с международными стандартами финансовой отчетности / Л.В. Перекрестова // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – Ростов-на-Дону, 2012. – № 1. – Ч. 2. – С. 107-109.

References

1. Smoleniuk, P. (2010), "Analysis of the efficiency of innovative activity of enterprises", *Ekonomichnyi analiz*, no. 5, pp. 332-336.
2. Verkhovna Rada Ukrainy (1999), *Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini* [On Accounting and Financial Reporting in Ukraine], Zakon Ukrainy dated 16.07.1999 no. 996-XIV, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua> (access date November 28, 2017).
3. Pushkar, M.S. (2002), *Tendentsii ta zakonomirnosti rozvytku bukhhalterskoho obliku v Ukraini (teoretyko-metodolohichni aspekty)* [Trends and regularities of accounting development in Ukraine (theoretical and methodological aspects)], Ekonomichna dumka, Ternopil, Ukraine, 442 p.
4. Verkhovna Rada Ukrainy (2002), *Pro innovatsiinu diialnist* [About innovation activity], Zakon Ukrainy dated 04.07.2002 no. 40-IV, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (access date November 28, 2017).
5. Maliarevskiy, Yu.D., Labunskaya, S.V. and Kurgan, N.V. (2007), "The problem of assessing the information and intellectual aspects of the activities of enterprises of an innovative type of development", *Biznes Inform*, no. 8, pp. 17-27.
6. *Rukovodstvo Oslo. Rekomendatsii po sboru i analizu dannykh po innovatsiiam. Sovmestnaia publikatsiia OESR i Yevrostat (2006)*, [Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd edition. A Joint Publication of OECD and Eurostat. OECD/EC, 2005], GU "Tsentrisledovaniy i statistiki nauki", Moscow, Russia, 192 p.
7. Krupka, Ya.D. (2001), *Oblik investytsii* [Accounting for investments], monograph, Ekonomichna dumka, Ternopil, Ukraine, 302 p.
8. Perekrestova, L.V. (2012), "Disclosure of information on the company's innovation activities in accordance with international financial reporting standards", *Ekonomicheskii vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 1, Part 2, pp. 107-109.

Панченко О.М., Шелудько Д.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСТИНІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Мета. Надання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення формування облікової політики у частині інноваційної діяльності.

Методика дослідження. У процесі дослідження застосовувалися як загальнонаукові, так і специфічні методи пізнання, зокрема: методи логічного аналізу, синтезу, індукції і дедукції (при уточненні змісту поняття «об'єкти обліку інноваційної діяльності»); метод системного вивчення господарських процесів (при розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення формування облікової політики у частині інноваційної діяльності); абстрактно-логічний метод (при узагальненні теоретичних положень, встановленні причинно-наслідкових зв'язків і формуванні висновків та пропозицій).

Результати. Розглянуто особливості інноваційної діяльності як об'єкта обліку. Обґрунтовано науково-методичні рекомендації по удосконаленню формування облікової політики у частині інноваційної діяльності на підприємстві. Визначено, що облікова політика у частині інноваційної діяльності має включати організаційні, методичні та технічні аспекти фінансового, управлінського та податкового обліку всіх об'єктів інноваційної діяльності.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні методичних положень щодо визначення завдань формування облікової політики у частині інноваційної діяльності підприємства. Запропоновано при формуванні облікової політики включати організаційні, методичні та технічні аспекти фінансового, управлінського та податкового обліку всіх об'єктів інноваційної діяльності та здійснювати розробку робочого плану рахунків на засадах відокремлення центрів відповідальності за витратами та доходами інноваційної діяльності з урахуванням особливостей кожного окремого етапу інноваційного циклу.

Практична значущість полягає в тому, що основні положення даного дослідження у формі практичних рекомендацій можуть бути використані суб'єктами господарювання для удосконалення формування облікової політики у частині інноваційної діяльності.

Ключові слова: облікова політика у частині інноваційної діяльності, об'єкти обліку інноваційної діяльності, план рахунків у частині інноваційної діяльності.

Panchenko O.M., Sheludko D.V. FEATURES OF FORMATION OF ACCOUNTING POLICY IN PART OF INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Purpose. Providing scientifically substantiated proposals for improving the accounting policy formation in the part of innovation activity.

Methodology of research. In the process of research used as general scientific, and specific methods of knowledge in particular: methods of logical analysis, synthesis, induction and deduction (in clarifying the content of the concept of "objects of accounting for innovation"); method of systematic study of economic processes (in developing practical recommendations for improving the formation of accounting policies in the part of innovation activities); abstract-logical method (when generalizing the theoretical positions, establishing causal relationships and forming conclusions and proposals).

Findings. Features of innovation activity as an object of accounting were considered. The scientific and methodical recommendations for improvement of formation of accounting policy in the part of innovation activity at the enterprise were substantiated. It has been determined that the accounting policy in the part of innovation activity should

include organizational, methodological and technical aspects of financial, managerial and tax accounting of all objects of innovation activity.

Originality consists in substantiation of methodical positions on the definition of the tasks of formation of the accounting policy in the part of the innovation activity of the enterprise. It was proposed to include organizational, methodological and technical aspects of financial, managerial and tax accounting of all objects of innovation activity in the formation of the accounting policy and to develop a working plan of accounts on the principles of separation of responsibility centers for expenses and revenues of innovation activity, taking into account the peculiarities of each individual stage of the innovation cycle.

Practical value is that the main provisions of this study in the form of practical recommendations can be used by business entities to improve the formation of accounting policies in the part of innovation activities.

Key words: accounting policy in the part of innovation activity, objects of accounting of innovative activity, plan of accounts in the part of innovation activity.

Панченко О.М., Шелудько Д.В. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ В ЧАСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Цель. Предоставление научно обоснованных предложений по совершенствованию формирования учетной политики в части инновационной деятельности.

Методика исследования. В процессе исследования применялись как общенаучные, так и специальные методы познания, а именно: методы логического анализа, синтеза, индукции и дедукции (при уточнении содержания понятия «объекты учета инновационной деятельности»); метод системного изучения хозяйственных процессов (при разработке практических рекомендаций по совершенствованию формирования учетной политики в части инновационной деятельности); абстрактно-логический метод (при обобщении теоретических положений, установлении причинно-следственных связей и формировании выводов и предложений).

Результаты. Рассмотрены особенности инновационной деятельности как объекта учета. Обоснованы научно-методические рекомендации по совершенствованию формирования учетной политики в части инновационной деятельности на предприятии. Определено, что учетная политика в части инновационной деятельности должна включать организационные, методические и технические аспекты финансового, управленческого и налогового учета всех объектов инновационной деятельности.

Научная новизна заключается в обосновании методических положений по определению задач формирования учетной политики в части инновационной деятельности предприятия. Предложено при формировании учетной политики включать организационные, методические и технические аспекты финансового, управленческого и налогового учета всех объектов инновационной деятельности и осуществлять разработку рабочего плана счетов на основе отделения центров ответственности за расходами и доходами инновационной деятельности с учетом особенностей каждого отдельного этапа инновационного цикла.

Практическая значимость заключается в том, что основные положения данного исследования в форме практических рекомендаций могут быть использованы субъектами хозяйствования для совершенствования формирования учетной политики в части инновационной деятельности.

Ключевые слова: учетная политика в части инновационной деятельности, объекты учета инновационной деятельности, план счетов в части инновационной деятельности.